

Davča, cerkveni mešani pevski zbor in Terčeljevi dnevi

Franc Peternejl

Središče vasi Davča (gostilna, cerkev, trgovina in šola). Foto: Aleksander Čufar

DAVČA

Nekateri kraji slove po svojih znamenitostih, drugi po slavilih možeh, veliko pa je v naši Sloveniji naravnih lepot, ki so mnogim neznane, a vendar vzbujajo pozornost. Mednje prav gotovo spada planota, ki se razteza med vršaci, na vzhodu med kopastim Blegošem in južnim grebenom Cimprovke, na zahodu pa jo obdaja očak Škofjeloško-Cerkljanskega hribovja - Porezen. Omenjena pokrajina ima izredno bogato konfiguracijo terena, ki ga s svojimi pritoki oblikuje

največji slovenski hudournik - Davščica. Skozi tisočletja že razdeljuje to pokrajino in ustvarja sotesko, skozi katero po ozki cesti poteka dostop v osrčje Davče. Ime Davča ima svojevrsten pomen. Avtor televizijskih oddaj Krajinski parki Slovenije, g. Borut Mencinger, se je spraševal o tem, kaj sploh Davča je: soteska, hribovje, mogoče planota ali naselje? V šali je bilo mnogokrat izrečeno, da je Davča največja slovenska vas in je velika kot Dunaj. Obsežno področje, ki obsega preko tri tisoč

hektarjev površin, je naseljeno po slemenih celotnega območja. Zgodovinski viri o naseljevanju dokazujejo, da so na to področje začeli prihajati naseljenci že v 14. stoletju; tu se je začela t. i. rovtarska kolonizacija, katere značilnost je, da ni bila organizirano vodena. Tako so nastajale na tem območju izključno le samotne kmetije in njih aglomeracije s povsem zaokroženo posestjo.

Prebivalci tega področja so bili upravno razdeljeni na štiri dele. Zemljiške razmere v Selški dolini iz leta 1650 pričajo o plačevanju desetine podložnikov davške županije, in sicer: vikarju v Sorici jih je plačevalo petnajst, župniku v Cerknem triindvajset, župniku v Selcih enajst, poljanskemu župniku pa je iz Davče desetino plačevalo sedem podložnikov. Prebivalci obsežnega območja loškega ozemlja so nedvomno dobili pravo ime, le-to izhaja iz razmerja plačevanja davkov. Primer tedanje izgovorjave v cerkljanskem narečju se glasi: "*Grem davče plačet,*" od tu torej ime Davčerji in Davča.

Že uvodoma je bilo torej ugotovljeno, da je pojem Davča tudi naselje.

Moj namen v tem prispevku pa je, predstaviti nastajajočo asociacijo kraja skozi čas, kako se je

rojeval v utripu srčnih ljudi, željnih samostojnosti in združitve, da bi planota med Blegošem in Poreznom imela tudi svoj vikariat.

To ni bila lahka stvar, temveč zelo zahtevna naloga. Posebno veliko oviro je predstavljalo dejstvo, da je področje Davče tedaj upravno spadalo pod dva ordinariata - Ljubljano in Gorico. Davčerji pa so si želeli ostati pod ljubljansko škofijsko upravo. Rojak iz Cerknega, tedanji goriški nadškof Frančišek Sedej, je po večkratnih prošnjah Davčerjev njihovo željo le uslišal in jim dovolil pristop k Ljubljani. S tem dejanjem so se naporna pogajanja končala. Poleg tega so Davčerji dobili tudi zeleno luč za gradnjo cerkve. To je ljudi še bolj spodbudilo in jim vtilo dodatnega poguma za doseg zastavljenega cilja.

Anekdota o videnju luči na Jemčevem zelniku pojasnjuje izbiro lokacije za gradnjo cerkve v Davči. Za postavitev cerkve so prebivalci žrtvovali vse svoje prihranke, prav tako so vestno izpolnjevali svoje delovne obveznosti. Kdor ni mogel opraviti svojega dela podnevi, je to storil ponoči. Z dograditvijo cerkve leta 1778 so Davčerji dokazali, da resno načrtujejo združitve. Nenehno delo vztrajnih

Graditelji davške cerkve leta 1877. Izdelava ostrešja.

entuziastov se je pričelo odražati v nastajajoči družbi, ki se je oblikovala v duhovnjivo Davča. Velike Kote denarja so potrebovali za opremo notranjosti cerkve, ki so jo kupovali od Trsta do Gradca.

Vztrajnost ljudi so podpirali tudi duhovniki, ki so v davško cerkev prihajali ob nedeljah in večjih praznikih.

Davčerji so dočakali veliki dan: POSVETITEV CERKVE. Ta je bila 29. septembra 1878. leta. Spomin na ta dogodek - farno žegnanje, se obhaja vsako leto na zadnjo nedeljo v septembru. Na glavnem oltarju stoji kip Device Marije, njej je cerkev posvečena. God naše ljube Gospe presvetege Srca Jezusovega obhajamo zadnjega maja. To je eden največjih praznikov davške župnije, na ta dan je v farni cerkvi slovesno bogoslužje in romarski shod.

Prva svetovna vojna ni prinesla samo trpljenja in izgub ljudi v vojni, nesluteno se je spremenilo tudi življenje zaradi drugačne razdelitve sveta in

oblasti. S priključitvijo Slovenskega primorja k Italiji se je spremenila tudi meddržavna meja in tako razdvojila dotedanje družjenje ljudi ter popolnoma prekinila stike z goriško nadškofijo. Ljubljanski škof Bonaventura Jeglič je poslal v Davčo stalnega duhovnika. To je bil g Rudolf Potočnik. Ambiciozni mladi duhovnik je postal tudi učitelj. Učilnico za štirirazredni pouk je dobil v župnišču, ki je bilo dograjeno tik pred vojno. Velika sreča za ljudi v Davči je bila, da je njihov pni duhovnik tako zavzeto začel z delovanjem in oblikovanjem mlade duhovnije. Od njega je bilo odvisno, kakšno dušo bo vdahnil Davči, da bo zaživela v srcih ljudi. Želeli so, da bi kraj kot samostojna skupnost dobil tisto pravo podobo, po kateri so tako dolgo hrepneli in za katero so toliko žrtvovali, tu v osrčju neokmjene narave med stražarjema Blegošem in Poreznom.

Upravitelj duhovnije je imel izostren posluh za ljudi, znal jih je s pravo mero vzgajati za dobro, jih pridobiti za delovanje na raznih področjih, bodisi na

Kako se je v kraju spreminjalo število prebivalstva, je razvidno iz naslednje tabele.

Leto	I 1826	I 1869	I 1880	I 1890	I 1900	I 1900	I 2000
Št. prebivalcev	I 426	I 469	I 540	I 573	I 527	I 1931	I 263

Župnišče in cerkev v Davči pred prvo svetovno vojno.

gospodarskem, kulturno-prosvetnem ali duhovno-moralnem. Gojil je ljudi kulturo pohodništva in športa.

Njemu prav tako pripada zasluga za ustanovitev cerkvenega mešanega pevskega zbora. Slednji je ostal zvest svojemu poslanstvu skozi obdobje osemdesetih let in predstavljal rdečo nit kulturnega utripa v kraju.

CMePZ takratne duhovnije Davča je nastal pozimi 1922/23. Za veliko noč je že pel pri procesiji. Ob mentorju Rudolfu Potočniku, davškem župniku, ga je vodil mladi domačin Franc Petermelj, ki se je skupaj z Ignacijem Frelihom iz Sorice in Francem Miheličem iz Leskovicе glasbeno izobraževal pri učitelju v Selcih.

Ob ustanovitvi je zbor sestavljalo 16 članov: Marija Frelih, Alojzija Hudolin, Jera Jemec, Jožefa Koder. Cilka Petermelj, Julijana Petermelj, Marička Petermelj, Alojzija Primožič, Franc Frelih, Justin Gril, Alojzij Jemec, Franc Petermelj, Janez Petermelj, Peter Petermelj, Peter Petermelj in Ivan Volk.

V vseh letih pa je v zboru sodelovalo 116 pevcev. Vadili so v župnišču ali pri organistu doma. Število pevcev se je počasi večalo, tako da je bilo v letu 1938 že 24 članov, ki so peli pri nedeljskih in prazničnih mašah. Ob praznovanju zadnjega maja so prirejali srečanja pevskih zborov. Organisti sosednjih župnij so prijateljevali in sodelovali. Prišli so hudi časi druge svetovne vojne in s tem tudi skorajšnje prenehanje delovanja CMePZ. Po nacistični aretaciji takratnega duhovnika, učitelja, publicista, prevajalca (iz štirih tujih jezikov) Andreja Kopitarja ter organista Franca Petermelja v šentviške zapore je življenje dobilo nerazumljivo tragične razsežnosti, ki jih je prinesla druga svetovna vojna in svinčena leta po njej.

Po prihodu župnika g. Franca Gačnika v Sorico so se razmere za CMePZ počasi začele izboljševati. Povojna oblast ni bila naklonjena obstoju tovrstnih dejavnosti, ki so bile povezane z delovanjem cerkvenih institucij. Po letu 1951, ko je bila izdana prepoved verskega pouka v šolah, so se razmere na vseh drugih področjih cerkvenega delovanja hudo

zaostriale. Prepovedano je bilo tudi poučevanje zborovskega petja z nabožno vsebino v zasebnih prostorih. Ko je potekala pevska vaja CMePZ na domu organista v novembru leta 1955, je v hišo prišla takratna milica ter naredila zapisnik o prekršku. Za organizatorja pevskih vaj je to pomenilo 5 mesecev zopora in 130.000 denarne kazni.

29. januarja 1961 je dolgoletni organist Franc Petermelj odšel po zaslužen plačilo. Poldrugo leto je petje spremljala s harmonijem njegova hči Cecilija. Ko je tudi ona odšla, je vodenje zbora prevzel Franc Petermelj mlajši, ki to delo opravlja še danes. Občasno mu pomaga sin Primož.

V letu 1966 je v davški cerkvi postavil nove orgle Andrej Benda. Ob blagoslovitvi na praznik Svete trojice je slovesno bogoslužje vodil škof Lenič. Pod vodstvom soriškega organista Ignaca Freliha so peli združeni zbori iz Sorice, Železnikov in Davče. (Solista sta bila Polde Polenc iz Škofje Loke in Rezka Šmid iz Dražgoš, na orglah je igral in predstavil inštrument dr. Mirko Cuderman.) Za postavitev orgel, obnovo notranjosti cerkve ter za obnovo med vojno porušenega župnišča gre velika zahvala farnega občestva Davča takratnemu župniku, g. Rudiju Tršinarju.

Vseh 80 let obstoja je davški cerkveni zbor aktivni nosilec kulturnega utripa v kraju. Nastopa pa tudi izven domačega okolja. Redno se udeležuje dekanjskih srečanj pevskih zborov, v letih 1993-97 pa je pod imenom CMePZ Rudolf Potočnik sodeloval na pevskih revijah ZKO Škofja Loka.

Zaradi velike migracije pevcev nastopijo včasih težave pri zasedbi glasov. Takrat priskočijo na pomoč pevci iz sosednje župnije Novaki, za kar so jim zelo hvaležni.

PRAZNIČNI 31. MAJ 2003 -
TERČELJEV DAN
v počastitev duhovnika, pesnika in mučenca
80-LETNICA CMePZ DAVČA

CMePZ Davča ob ustanovitvi leta 1923.

Nad vhodom v Marijino cerkev je prihajajoče obiskovalce pozdravljaj napis:

Domačija vsa z znojem prepojena,
A tudi s krvjo mučencev posvečena.
Vabi pevce, romarje, prijatelje, sosede
Častiti velike mož, žena, otrok zasluge,
Avemarijo pet Mariji zase in za druge.

CMePZ Davča leta 1922/23.

Spominska slovesnost je bila namenjena obujanju preteklosti, velik poudarek pa je dala tudi glasbenemu utripu sedanosti v Davči, skupaj s sosednjimi župnijami.

Famo občestvo Davče je želelo opozoriti na pomembne dogodke v preteklosti, tiste prijetne, a žal tudi negativne, ki so rezali rane času. Te se le počasi celijo. Ceniti je treba vrednote, ki so nam jih podarili naši predniki, saj nam bodo v poroštvo za nadaljevanje in ohranjanje tradicije kulturnega in duhovnega življenja v Davči.

Cerkveni mešani pevski zbori sosednjih župnij Podbrdo, Sorica, Železniki in Cerkno ter domači pevski zbor so na srečanju peli pesmi profesorja Filipa Terčelja, pesnika nabožne lirike.

V pisanju in doživljanju lirične poezije ni ničesar težavnejšega, kot je nedolžna "otročka" odprtost življenju. Lirike ni brez čustev in priznavanja njihovega pomena: brez vere v to, da nam čustva razodevajo neskončnost in izvorno skrivnost resničnosti.

Jubilej pevecv iz Davče so popestrili zbori sosednjih župnij. Zbor iz Podbrda je vodila ga. Marta Wolf Trojer, zbor iz Sorice je pel pod

vodstvom g. Gorazda Pintarja, zbor iz Železnikov pod vodstvom ge. Anči Prevč Megušar. Zbor iz Cerknega je vodil g. Pavel Magajne, domači zbor pa g. Franc Petermelj. Združeni zbori pa so peli pod vodstvom skladatelja in dirigenta g. Janeza Močnika iz Cerkelj na Gorenjskem. Na orglah jih je spremljal priznani odlični organist prof. Tone Potočnik

Veliko presenečenje za obiskovalce je bil nastop svetovno znanega tenorista g. Janeza Lotriča iz Železnikov. Slovesno bogoslužje ob 10. uri sta vodila domači župnik Ivo Kožuh ob somaševanju upokojenega duhovnika g. Rudija Tršinarja iz Stražišča pri Kranju. Slednji je bil eden od uglednih in prizadevnih duhovnikov, ki so vodili župniji SoricainDavčavletihod1961 do 1973.

Tudi popoldanska slovesnost zadnjega dne maja nam bo ostala vsem v lep spomin. Njen namen je bil oživiti spomin na pesnika in duhovnika g. Filipa Terčelja ter na njegovega prijatelja g. Franca Krašnje, takratnega župnika v Sorici. Kot je zapisal že g. Breclj: *"Mi se v globoki hvaležnosti in še globljem spoštovanju klanjamo njegovi žrtvi in ga prosimo, naj nas očisti s svojo mučeniško krvjo."*

CMePZ Davča leta 1954.

Filip Terčelj (1892-1946)

S spominsko prireditvijo smo želeli skromno počastiti njegovo pesniško delo, ki je samo majhen del njegovega ustvarjanja, vendar je zapustilo najtrajnejše sledove v slovenski cerkveni umetnosti, saj so skoraj vsa njegova pesemska besedila po zamisli mnogih slovenskih skladateljev dobila tudi glasbeno podobo.

Na svečnico pred 112 leti so v župnijski cerkvi v Šturjah krstili tisti dan rojenega Filipa. Ime je dobil po svojih očetih, ki so že stoletja gospodarili v majhnem zaselku Grivče. Lipče, kot so ga klicali, je obiskoval osnovno šolo v nekaj sto metrov oddaljenih Šturjah. Trinajstleten je šel na škofijsko klasično gimnazijo v Šentvid nad Ljubljano, po njej pa na študij teologije. Škof Jeglič ga je poslal najprej za kaplana v Škofjo Loko. Po štirih letih kaplanovanja se je odločil za nadaljevanje študija v Kolnu, kjer je dosegel naslov profesorja teologije. V tem času je skrbel za izseljence na Vestfalskem.

Tridesetletni Filip se je vrnil na Goriško, kjer je začel ustanavljati društva, ki so s svojim delovanjem dvigala narodno in versko zavest.

Zaradi narodnega delovanja ga je fašistična oblast večkrat mučila in zaslisevala, leta 1932 pa obsodila na petletno pregnanstvo. Zapuščenenost in pomanjkanje sta ga zelo prizadela. Domov je pisal takole: *"Ves obupan premišljujem, kaj naj storim. Kje bom dobil brano, ne vem. V resnici mi je žal, da sem šel iz zaporov, imel sem tam vsaj enkrat na dan mineštro. Čutim vso bridkost človeka, ki nima na vsem svetu ene duše, da bi se zanj pobrigala. Žal mi je, da sem duhovnik, sicer bi lahko beračil. Ko bi bil zdrav, bi trpel, tako pa nimam veselja do življenja ... Prosim Vas. pri božjem usmiljenju, nikar me ne pustite čakati, da bi se izstradal."*

Zahvaljujoč Bogu je bil po dobrih petih mesecih pomiloščen, (lase je lahko vrnil domov. Razmere na Goriškem pa so bile zanj tako nemile, da je po letu in pol prebežal v Ljubljano. Tu je bil profesor verouka in kurat v prisilni delavnici. Njegovo stanovanje je bilo odprto vsem: pomagal je in dajal na razpolago vse, kar je imel. Po svobodi je bil tri mesece zaprt, izgubil je službo in ostal brez stanovanja. Živčeno uničen se je pobi domotožja, z otroško nemočjo obračal na svoje starše in prijatelje. Želel se je

Nastop CMePZ Davča v Crngrobu leta 1989. Foto: MAK

naseliti v domači kraj, kjer bi bil rad vsaj pokopan
... žal se mu niti ta želja ni izpolnila.

Društveno, kulturno in vzgojiteljsko delo Filipa Terčelja

Politične razmere na Primorskem, zlasti pa na Goriškem, so bile po prvi svetovni vojni za slovenski narod obupne. Fašisti so Slovence ob frontni črti zaradi varnosti razselili po vsej Italiji. Po rapalski pogodbi so tuji uveljavljali suvereno oblast nad Slovenci na Primorskem in dobronem delu Notranjske. Preganjali so slovensko besedo in pesem. To je bilo obdobje Čedermancev. Eden največjih med njimi je bil prav Filip Terčelj.

Ko se je g. Lipče vrnil s študija na Nemškem, je bilo na Goriškem sedemdeset društev povezanih v Prosvetno zvezo. V času njegovega zavzetega delovanja se je to število podvojilo. Ustanavljal je društva tudi v najbolj odročnih krajih, kamor dotlej še ni bila segla nobena organizacija. Osebnostno je hodil predavati v društva in jim dajal nasvete. S tečaji,

predavanji, prosvetnimi večeri, tekmami, igrami, koncerti, telovadnimi nastopi in z ustanavljanjem knjižnic so po deželi dvigali narodno in versko zavest.

Da bi mogel biti s svojo spodbudno besedo navzoč v vseh društvih, je urejal revijo Naš čolnič. Poleg praktičnih nasvetov društvenega dela je v reviji objavljali tudi socialne in pedagoške črtice. Ta mesečnik je bil duša narodno prosvetnega dela na Goriškem v letih od 1922 do 1928, ko so nasilno razpustili vsa društva in Prosvetno zvezo.

Edino daljše prozno besedilo, ki ga je g. Terčelj objavil, je povest Vozniki. V njej opisuje vipavske furmane in njihove tegobe.

V vseh Terčeljevih prozih je moč zaznati njegovo melanholično, otožno in deloma pesimistično naravnost. Po duši je bil lirik, ki ga je bolela vsaka krivica. Hkrati pa je bil velik borec za resnico in človekove pravice. Že ves izmučen je zapisal: "*! jaz se na bregu ne ganem, viharju kljubujem, ostanem!*"

Gospod Filip Terčelj je v letih najhujšega političnega preganjanja ustvaril preko 150

Nastop CMePZ Davča ob 80. letnici. Foto: Anton Sedej

čudovitih pesmi, ki razodevajo verske resnice, opevajo Božja dela v posameznih dobah cerkvenega leta ali veličino in zasluge posameznih svetnikov. S svojimi pesmimi, ki so večinoma vse uglasbene, je krepil vero in oživiljal ter ohranjal živo slovensko besedo in pesem ne le v cerkvah, temveč tudi v krogih zunaj cerkve.

Njegove pesmi so bile objavljene v pesmarici *Božji speni*, ki je izšla leta 1929. V njej je kar 48 (več kot polovica) novih Terčeljevih besedil. Že naslednje leto je izšla pesmarica *Gospodov dan* z 41 njegovimi besedili. Za obe je prispeval izčrpne liturgične uvode, ki so še danes, po več kot 70 letih, razen malih izjem, vredni pozornosti cerkvenih glasbenikov. Tretja pesmarica *Zdrava Marija* pa je izšla z zamudo dveh let, saj je bil pesnik medtem v pregnanstvu. Bila je brez liturgičnih uvodov. Vsa njegova besedila so bila objavljena pod psevdonimom Pelikan.

Najbrž ne more biti odveč, če za sklep zapišem še to, da je soriški učitelj in organist, skladatelj Martin Železnik, prav posebno cenil pesnika religiozne lirike Filipa Terčelja, saj je uglasbil celo

vrsto njegovih besedil, največ za Vodopivcem in skladateljem Stankom Premrlom, in jim dal moderno glasbeno podobo, ki v sožitju z njimi gradi dovršeno celoto.

Zadnji dnevi in smrt g. Krašnje in Filipa Terčelja

Tako v preteklosti kot danes nekateri duhovniki, zlasti profesorji, nimajo obveznosti v določeni župniji. Zato so predvsem ob praznikih in med počitnicami, ko ni pouka, prosti in gredo lahko pomagat na župnije, kamor jih pokličejo. G. Filip zaradi bolezni ob praznikih ni imel posebnih obveznosti. Zelo rad pa je prihajal k svojemu prijatelju, duhovniku Francetu Krašnji v Sorico.

Tik pred božičnimi prazniki, na sveti večer leta 1945, so iz soriške župnije nasilno pregnali več ljudi, zlasti tiste, ki so še vedno govorili skozi stoletja ohranjeno nemško narečje, ki so ga prinesli s seboj z južne Tirolske. Vse prebivalce Sorice in njihovega dušnega pastirja je ta dogodek zelo pretresel.

Tolažba in tihi up jim je bil g. Terčelj, ki se je dobro poznal z vplivno partizansko družino Tomšičevih v Ljubljani.

Ob koncu božičnih praznikov, na praznik Svetih treh kraljev sta prijatelja duhovnika maševala v Davči. Po maši sta na povabilo takratnega organista Franca Peternelja odšla na kosilo na njegov dom. Mislim, da so bili tako dogovorjeni že prej, saj je mama tisti dan pripravljala nekaj boljšega. Ob prihodu v hišo sta bila duhovnika sprejeta s posebnim spoštovanjem. Pogovor z očetom je trajal do poltretje ure popoldne, nato sta se odpravila na pot. Mama je za popotnico vsakemu dala štrugo masla. Pot jih je vodila mimo Zgaga, kjer je bila nastanjena takratna obmejna straža KNOJ in UDBA. Na poti proti Sorici so ju zajeli. Vmili so se nazaj proti Davči. Tisto noč sta duhovnika preživela v hiši takratnega udbovca, kjer so ju zasliševali in mučili. Te hiše danes ni več, izravnana je z zemljo. Naslednji dan, 7. januarja, se je v Štulčevi grapi mučeniške smrti končalo njuno življenje.

V začetku maja 1947 sta takratni ključar davške cerkve Franc Lahajnar in organist Franc Peternelj

zbrala zanesljive ljudi (od te skupine je danes živ še Ciril Primožič z. Rečice pri Bledu), da so duhovnika položili v grob na davškem pokopališču. Za njun grob že vsa leta skrbi Jemčeva družina. Leta 1954 je župnik Franc Gačnik mučencema postavil spominsko ploščo ob vhodu v cerkev.

Ob zaključku slovesnosti Terčeljevega dne ob zadnjem maju 2003 je mladi rod farnega občestva Davča na grob mučenicov poneseš šopek rdečih vrtnic kot simbol prelite krvi v opomin človeški slepoti ter krutosti režima takratnega časa.

Za organizacijo slovesnosti ob Terčeljevem dnevu so bila potrebna tudi finančna sredstva. Naši prošnji za pomoč so se odzvali naslednji sponzorji:

- ETA Cerkno,
- Cestno podjetje Kranj,
- Alples Železniki,
- Niko Železniki.

Vsem, ki ste slovesnost podprli, se najlepše zahvaljujemo.